

Ion CAZABAN

Cărți de scenograf

Patru cărți dedicate scenografiei au apărut, la noi, într-un singur an – cifră imposibil de întâlnit altădată! Trei sunt redactate și îngrijite de scenograful, realizatorul de filme de animație și profesorul Ion Truică. Performanța trebuie consemnată, ceea ce ne-am grăbit să facem nu de mult și continuăm în recenzia de față.

Sub titlul *Sinteza scenografică* (Editura Cronica, Iași, 2004), Ion Truică publică o parte concludentă a scrierilor rămase de la regretatul Dan Jitianu (1940–1994), ale cărui calități de om și artist s-au păstrat în amintirea celor ce l-au cunoscut. Volumul cuprinde gândurile regizorilor Valeriu Moiescu și Tudor Mărăscu sau ale plasticianului François Pamfil, pentru care Dan Jitianu a fost creatorul de excepție și prietenul ce nu a dezamăgit niciodată. Valeriu Moiescu, colegul de la Teatrul „Bulandra”, îl caracterizează „prin capacitatea sa de comunicare cu slujitorii scenei, prin seriozitate, competență și farmec personal”. Tot așa, Ion Truică vorbește despre „calitățile morale ferme [...] seriozitatea și disciplina artistică ieșită din comun”, care i-au atras o stimă neștearsă. Dan Jitianu făcea parte din familia scenografilor studioși, la curent cu ce se petrece în teatrul nostru sau al altor țări, dornic de a se informa nu numai pentru spectacolul în pregătire, dar pentru că simțea cultura ca o necesitate. O dată cu sala de repetiții, scena și atelierele – unde era mereu prezent cu ideile sale –, biblioteca a fost, pentru el, spațiul indispensabil unei constante vieți spirituale. Îi plăceau discuțiile, schimbul de vederi, contrazicerile nu-l deranjau, dimpotrivă asculta cu înțelegere opiniile altora. Tocmai spiritul viu, experiența în teatru și cultura multilaterală – consideră Ion Truică – l-au făcut un admirabil profesor, foarte apropiat studenților.

Majoritatea textelor incluse în volum sunt texte instructive, scrise sobru și limpede, ordonate sistematic, urmărind, poate, suita temelor și problemelor expuse la curs. Valoarea lor didactică a fost sesizată de Ion Truică. Trecând prin conceperea decorurilor și costumelor pe baza documentării și discuțiilor cu regizorul, proiectarea lor artistică și tehnică, execuția în ateliere, transpunerea decorului pe scenă, repetițiile de manevră și de lumină, vizionările de costume, fazele de lucru ale scenografului sunt precizate, succesiv, ca niște obligații legate de însăși realizarea spectacolului. Dan Jitianu nu s-a considerat un executant, ci un „factor de concepție”, inseparabil de reușita misiunii regizorale. Comentând și combătând formulări uneori superficiale, el se arată preocupat de definiția și rostul profesiei de scenograf în vremea sa. Format în perioada, reteatralizării și a problematicii de atunci, pentru Dan Jitianu, scenograful este un profesionist multidotat și documentat, care se ocupă de teatru, nu de pictură pe scenă! Așa cum spune, decorurile sale erau concepute prin adevare la textul dramatic, la „spiritul” spectacolului, în comparație cu soluțiile altor montări ale aceleiași piese.

O călătorie de documentare în Statele Unite (1972) este relatată la fel de precis și de sistematic, încercând apoi să ajungă la câteva propuneri utile

teatrelor noastre. Însemnările despre spectacolele văzute la New York, Washington, Dallas, New Haven, Minneapolis, New Orleans confirmă privirea sa specializată, luând în considerație un ansamblu de factori și condiții de creație. Încă o dată, este convins de folosirea funcțională, dar și inspirată, a spațiului disponibil. Și Dan Jitianu se pronunță pentru spațiul transformabil, maleabil, adaptabil, care să capete „valențe dramatice” și să potențeze spectacolul. Dinamica schimbărilor vizuale are, în acest sens, un rol special, rezolvat, uneori, prin lumină.

Dintr-un articol despre kitsch, reiese că Dan Jitianu nu se limitează la principii general-valabile, ci judecă în contextul fiecărui spectacol, unde, nu-i exclus, kitschul să fie permis, funcționând deliberat. E bine că Ion Truică a inclus acest articol care exprimă distincții riguroase – după cum bine a făcut tipărind unul dintre acele texte scrise de Dan Jitianu, de la cap la coadă, cu o singură literă (*Metafora modei*, de ex.: „Manufactura mai mediocră modernizează morțiș materialele mucegăite, mixează morganatic mai multe modalități, multe meschine, moșmondește matracuce mahnure, moșind modele mitocănești”). Se relevă justețea aprecierilor, dar și inteligența umorului.

În întreaga sa activitate, scenografia a fost, pentru Dan Jitianu, „o artă de sinteză”, totodată „artă și tehnică”, el căutând să corespundă unei duble (sau triple!) serii de exigențe.

Acestui volum alcătuit de Ion Truică, i s-a adăugat de curând cel semnat de scenografa și profesoara Adriana Raicu Petre, *De la text la imaginea scenică. Aspecte ale scenografiei universale contemporane* (Cartea universitară, București, 2005). Într-un număr redus de pagini, se obține un veritabil concentrat de cultură specializată. Autoarea și-a comprimat selectiv lucrarea de doctorat, rezultând un volum de reală utilitate informativă, în care textul se îmbină elocvent cu imaginea. În mare parte, se compune armonios și evolutiv, într-o succesiune a problemelor și aspectelor de prim-plan, indicând o concepție deloc exclusivistă asupra scenografiei moderne și contemporane. Probabil, n-a fost omis nimic esențial din acele probleme, aspecte, direcții și funcții care caracterizează scenografia secolului XX. Au prioritate creatorii de la răscrucea secolelor noastre, dar însemnătatea precursorilor este ținută în lumină. Firul expunerii se împletește istoric și teoretic. Pentru a comenta diferite tipuri și soluții de decor, semnificative în evoluția teatrului, se pornește de la o sumă de considerații privind comunicarea și „gândirea vizuală”. Referințele sunt tot mai numeroase, densitatea informativă a textului atinge o cotă extremă. De la relațiile diferențiate dintre scenă și public la modalitățile de spectacol ca moduri de comunicare, de la relația scenografiei cu celelalte componente ale spectacolului la procedeele prin care scenograful urmărește să-i susțină intensitatea dramatică – cititorul capătă o informare consistentă despre ceea ce a fost și este decorul teatrului contemporan în lume. Tipuri de scenă, scenografi notorii, concepții și practici teatrale, decor naturalist, realist stilizat, simbolic, decorul în teatrul-dans și în teatrul de imagine, în teatrul ambiental și în teatrul experimental, note despre spectacole memorabile – cantitatea informației este considerabilă și, dacă volumul ar beneficia de un indice de nume, de titluri și de termeni, ar putea fi consultat ca un folositor dicționar de specialitate.